

A-14801

MIKS ON MEIL VAJALINE SÄILITADA

HAMBAD TERVEINA

JA KUIDAS SÄILITAME NAD TERVEINA?

ÜLE-EESTIMAALISE

HAMBAARSTIDE SELTSIDE LIIDU ÜLESANDEL

KIRJUTANUD

HARALD STERN

1 9 3 5

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda, Pikk tän. 2. 1935.

U 20717428

TARTU ÜLIKOOI
RAAMATUKOGU

Hammaste kõdunemine ja selle levimine.

Hammaste kõdunemine — *caries dent* — on niisama vana kui inimsugu, ta ei ole, nagu võiks ehk arvata, uuema aja nähtus. Juba mitmeid aastakümneid korraldatud kõikide maade koolinoorsoo ja sõdurite hammaste uurimine näitab, et kõdunemine võtab kohutaval kombel järjest enam maad. Silmapaistvamad uurijad hammaste tervishoiu alal nimetavad hammaste kõdunemist rahva tõsiseks hädaohuks, kuna ta on väga levinud ja mõjutab kahjulikult kogu organismi.

Professor Michel ütleb oma artiklis „Hammaste kõdunemine ja hammasteravi koolis ning kaitseväes“:

„Kui võiks kõik need halvad tagajärjed, mis inimeste hammaste lagunemine toob enesega kaasa, koondata üheks akuutseks haiguseks, siis kaoks korraga ükskõiksus, mis inimsugu tunneb oma hammaste korrashoiu suhtes. Juba ainult teadmine, et inimese keha küljes on organ, mis juba varajasimast lapsepõlvest hakkab lagunema ja kõdunema — on kohutav! See inimeste ükskõiksus ja hoolimatus kõikide nende pahede vastu, mida toovad halvad, ravimatud hambad, on vahest seletatav ainult seega, et hammaste lagunemisele vaadatakse kui üldisele vältimatule asjaolule, et see lagunemine toimub enam-vähem inimesele tähelepänematult, ja lõppeks omapärase arvamisega, nagu oleks hammas mingi võõrkeha organismis, millel pole inimorganismi üldfunktsioonidega mingit tegu.“

Hammaste kõdunemisest on meil olemas laiaulatuslikke statistilisi andmeid. Nimelt on peagu kõigis maades juba mitmeid aastakümneid uuritud koolinoorsoo hambaid ja need on näidanud, et 80—100% Euroopa ja Ameerika koolinoorsoost kannatab enam-vähem viigaste hammaste pärast.

Et sel nähtusel on kurvad tagajärjed, on igaühele selge, kuna ju hammastel on täita kindel ülesanne, mida ei saa täita nende asemel ükski teine organ kehas.

Hammaste kõdunemise halvad tagajärjed.

Esimeses järjekorras on hammaste ülesanne toidu peeneks närimine. Ühel ajal peeneksnärimisega seguneb toit süljega, mis muudab toidu niisuguseks massiks, et ta võib seedida maos ja sooltes edasi. Seega algab seedimisprotsess juba suus. Sellepärast on soovitatav, et igaüks meist mitte üksi ei näriks toidu hästi läbi, vaid näriks just aegamööda.

Arstide teaduslikud uurimused ja praktilised kogemused on näidanud, et ainult tervete hammaste puhul seedimine toimub normaalselt, ja et normaalse seedimisega ja õige toitmisviisiga on lähedases seoses ka meie üldine tervislik seisukord.

Mitte-küllaldaselt peeneks näritud ja puudulikult süljega segatud toit mitte üksi ei koorma magu ja sooli, mille tagajärjel tekivad käärimisprotsessid, vaid osa toidust lahkub ka seedimatult kehast. Sellega läheb inimesel, kel on halvad hambad, suur osa tarvitatud toidust kaduma; seetõttu ta peab tarvitama suuremal hulgal toitaineid. Teine puudus, mis on tingitud halvadest hammastest, seisab selles, et õõnsad hambad on parimaks söödamaaks mikroorganismidele.

Vigaste hammaste puhul kasvab suukoopa bakterite hulk miljonitesse — ja nad kahjustavad kogu organismi. Neist bakteerist neelatakse nüüd igapäev toiduga ja süljega tuhandeid alla ja nad satuvad makku, kus nad kutsuvad kergesti esile selle organi haigestumisi, kuna see halvasti läbinäritud toidu tõttu on nii-kui-nii juba nõrgestatud. Nii on näidanud ka statistilised tähelepanekud, et inimestel, kel on halvad hambad, on kõhu- ja sooltehaigused palju sagedasemad kui tervete hammastega inimestel.

Suukoopas ei leidu aga mitte üksi mädanemisbaktereid, vaid ka teisi haigusidusid, nagu näiteks tiisikuseidusid, difteriidibatsille, mädaseeni, kopsupõletikubaktereid ja teisi.

Hästitravitud suukoopas ei ole neid nii palju, sest nad ei leia endile pesitsemispaika ja on seetõttu vähem kahjulikud; vigaste hammaste ja halvasti puhastatud suu puhul ei muutu need batsillid hädaohtlikuks mitte üksi oma kandjale, vaid kogu ümbrusele, kuna kõhides, naerdes või kõneldes paisatakse neid infektsiooniidusid tuhandete viisi välja ja nad võivad nakatada kogu ümbruse.

Kuna lapsed on nakkuse suhtes palju vastuvõtlikumad kui täiskasvanud, siis võib just nende juures õige suuraviga nii mõnegi haiguse ära hoida. See käib eeskätt just difteriidi, sarlakite, leetrite ja angiina kohta, milliste haiguste tekitajad asetsevad suukoopas või mille esimesed haigestumisahtused tulevad ihmsiks siin, nii et pole kahtlust, et need idud pääsevad organismi just seda teed kaudu.

Kopsutuberkuloosi ja vigaste hammaste vastastikune mõju on tehtud kindlaks terve rea teaduslike uurimuste varal. Peagu 100 protsendil kopsuhaigeil on halvad hambad ja võib kergesti panna tähele, kuidas haiguse halvenemisega käib käsikäes ka hammaste seisukorra halvenemine. Tiisikushaiged, kelle hambad on jäetud hooletusse, on seega suurimaks nakatamishädaohuks oma ümbrusele, nagu eelpool juba nimetatud, just seetõttu, et nad kõneldes, kõhides jne. paiskavad välja haigusidusid.

Teisest küljest tähtsaks teguriks tiisikushaiguse ravimisel on hea toitmine, mis aga võimalik, nagu juba eelpool näidatud, ainult heade, s. t. tervete, hammaste puhul.

Sellest kõigest nähtub, et võideldes tuberkuloosi vastu tuleb tingimata ka võidelda hammaste enneaegse kõdunemise vastu.

Teaduslikud uurimused on veel näidanud, et vigased hambad on ka lähedases seoses sellaste krooniliste haigustega, nagu rahhiit, kloroos (kehvveresus), suhkurhaigus, podagra ja skleroos (veresoonte lubjastumine).

Nende haiguste ravimisel on väga tähtis, et närimisaparaat oleks korras.

Et hammaste haigestumine kutsub kergesti esile ka nende naaberorganite, nagu kõrvade ja silmade, haigestumise, sellest teab arstiteaduslik kirjandus paljugi kõnelda; seda võib iga eriarst panna tähele omagi praktikas.

Väga huvitava näite sellest, missugust mõju avaldavad haiged hambad mitmesuguseile sisemistele haigustele, pakuvad Ameerika teadusemehed, kusjuures nad on tõendanud laboratoorselt ja tegelike kogemuste põhjal, et mitmesugused südame-, neeru-, närvihaigused ja reuma on arstitavad alles siis, kui nende patsientide vigased hambad on seatud korda.

Niinimetatud „oralsepsise“ (üldmürgitus suukoo- pas pesitsevate pisilaste tagajärjel) õpetusest on kirjutatud väga palju raamatuid. Selle õpetuse järgi, mis on leidnud üldise tunnustuse, tuleb mitmesuguste organite haigestumise (reuma, südame- ja neeruhaigused, lümfäärme põletik, neuralgia, verevaesus, soolte- ja maokasvajad) põhjusi otsida mädanevaist hambajuurist. Ka võivad haigeist igemeist sattuda bakterid kergesti verre ja kanduda sealt mitmesugustesse organitesse, kus nad kutsuvad esile raskeid haigestumisi. Seepärast võime tähele panna kõikides maades, et sisehaiguste- ja hambaarstide koostöö muutub järjest tihedamaks ja elavamaks. Ülemaailmse kuulsusega Mayo-kliinikus Ameerikas ei võeta ühtki haiget sisehaiguste osakonda vastu, kui ta pole enne seda hambaarsti poolt läbi vaadatud. Seepärast oleks väga soovitav haige huvides, et ka meil Eestis sisehaiguste arst töötaks rohkem käsikäes hambaarstidega kui see on sündinud seni.

Kõike seda arvesse võttes saame aru, miks kolmandal rahvusvahelisel arstiteadlaste kongressil Pariisis muu-hulgas võeti vastu resolutsioon: „Kõikide arstide kohus on kõigi abinõudega juhtida seltskonna tähelepanu sellele suurele hädale, mida tekitavad rahva hulgas vigased hambad, ja et püütaks kõigi abinõudega vähendada seda pahet.“

Tuntud teadusemees professor Jessen ütleb: „Hammaste kõdunemist võib tema suure levimise ja nende raskete tagajärgede tõttu, mida ta avaldab üldi-

sele tervishoiule, õigusega nimetada inimsoo nuhtluseks.“

Vahendid ja meetodid võitluses hammaste kõdunemise vastu jagunevad kahte liiki:

1. Vahendid, mida iga inimene peab kasutama enese juures, et päästa oma hambad:

a) Iga päev (kõige parem õhtul enne magamaminekut) puhastada hambaid harjaga ja loputada veega. See suupuhastamine tuleb võtta ette laste juures juba kolmandast eluaastast alates, kasutamata puhastusvahendeid nagu kriiti või pastasid, mis on mõeldud ainult täiskasvanuile. Hari peab olema keskmise kõvadusega ja puhastamist tuleb toimetada vertikaalses suunas (ülalt alla, mitte edasi-tagasi), et just hambavahed saaksid puhtaks. Samuti puhastatagu närimispinda.

Kui igemed hakkavad kergesti verd jooksuma, ärgu lastagu end sellest kohutada ja harjatagu ka igemeid, kuna neile sellane massaaž on ainult kasuks.

Mis puutub erilistesse hambapastadesse või suuvesse, siis olgu tähendatud, et ei ole ühtki puhastusvahendit, mis konserveerib hambaid. Tähtis on ikka vaid see, et hammastelt eemaldataks neil kleepuvad toiduosakesed, lima ja mustusekord.

Vigaste kui ka kunstlike hammaste puhul tuleb panna eriti rõhku nende puhastamisele, kuna sel juhul ei saa olla juttu tugevast närimisest, mis iseenesest puhastab hambaid.

Hambahari tuleb igakord loputada ja panna kuumaks. Väga soovitatav on hambaharja desinfitseerida aegajalt sooda- või boorhappelahus.

Et igaühel peab isiklik hambahari olema, mida ei kasuta teised, on nii enesestmõistetav, et selle mainimiseks siinkohal ei ole vajadust.

Kuid siiski näitavad ankeedi tulemused, mis on korraldatud kõrgeimal kultuuritasemel oleva riigi koolides, et enam kui 30% õpilasist tarvitab harja, mis on ühtlasi kasutatav terve perekonna või teiste isikute poolt.

Erilist tähelepanu tuleb pöörda hammaste puhastamisele pikaajalise raske haiguse puhul, kuna

paljud haigused avalduvad suu kaudu ja kuna kerge toit ei anna hammastele tegevust.

b) Iga aasta 1—2 korda lasta hambaarstil vaadata läbi suu ja kõrvaldada kõik ettetulevad vead.

Kui pidada kinni sellest korrast suurema järjekindlusega, kaitseme endid hammaste enneaegse lagunemise vastu ja hoiame ära palju üldhaigusi kui ka enneaegseid vananemisnähtusi.

Sellest korrast kinni pidades inimene piirdub hambaarsti juures ainult seega, et tal vaadatakse hambad järele või pahemal juhul leitakse üles 1—2 defekti, mida ta pole ise märganudki ja mida võib kõrvaldada otsekohe ning valuta. Sest väikese augu täitmine hambas sünnib väga kergesti ja niisama hästi kui valuta, kuna hooletusse jäetud hammaste puhul on vajaline pikemaajaline arstimine.

Hammaste korrapärase järelevaatus (2 korda aastas) tuleb ette võtta eriti meie koolinoorsoo juures, kelle hammaste korrashoid omab erilise tähtsuse.

Väikese lapse juures tuleks hammaste järelevaatus võtta ette juba kolmandast eluaastast alates ja väikseimgi rike piimahambas tuleb tingimata plombeerida, kuna piimahammastel on täita samad ülesanded mis teistelgi hammastel ja kuna vigastused, mille põhjustajaks võib olla piimahammas, pole vähemad kui need, mida põhjustavad pärishambad.

Piimahammaste säilitamine terveina kuni nende loomuliku väljalangemiseni onab suure tähtsuse lõualuu ja püsivate hammaste arenemises. Haigete hammaste puhul püüab laps võimalikult vähe närida, mistõttu lõualuu ja püsivad hambad ei saa vajalisel määral areneda, ja nagu iga teinegi liige kehas, millele ei anta tegevust, jääb kängu, kuna vere juurevool on takistatud.

Vigaste piimahammaste puhul võib kõnelda ka alatoitlusest. Mis puutub piimahammaste plombeerimisse, siis ärgu unustatagu, et ainult väikesi auke ja mitte veel valutavaid hambaid võib plombeerida. Kui hammas valutab, on juba hilja plombeerimist ette võtta.

Ärgu arvatagu, et väikest last on raskem ravida. Väikesi vigastusi piimahammastes on kerge ravida ja

see ei sünnita valu, missugune asjaolu äratav lapses täie usalduse hambaarsti vastu. Tõsi küll, väikese lapse loomus nõuab arstilt erilist suhtumist ja käitumist.

c) Soovitada tuleb (eriti lastele) võimalikult kõvade toitainete (jämeda leiva) tarvitamist, kuna sellega saavutatakse hammaste loomulik puhastus ja karastus.

Ka tuleks loobuda liigsest maiustuste tarvitamisest (millest on küll raske pidada kinni). Pärast maiustuste tarvitamist tuleb hambaid põhjalikult puhastada, eriti enne magamaminekut; pärast hammaste puhastamist mitte enam süüa maiustusi (eriti šokolaadi).

Teine vahendite kategooria hammaste lagunemise vastu võitlemiseks kuulub juba sotsiaalse tervishoiu valda.

Eeskätt peaksid riik ja seltskond hoolitsema selle eest, et meie kasvaval noorsool oleksid terved hambad. Ühelgi teisel alal avaliku tervishoiu vallas ei saavutata nii väheste abinõudega nii tõhusaid tagajärgi kui koolinoorsoo hambaravi alal. Seda on tõendanud Ameerika, Inglismaa, Saksamaa ja teised maad, kus tänu riiklike ja seltskondlike organisatsioonide agarale tegevusele asutati juba 35 aastat tagasi eeskujulikult sisseseatud kooliambulatooriumide võrgud. Kooliõpilaste hambaravi agaraimaid edendajaid professor Kantorovitz Bonnisis on viinud asja niikaugemale, et tänu koolilaste hammaste süstemaatsele ravile ei leidu sealseis keskkooles ega ka ülikoolis ühtki haigete hammastega õpilast. Samale sihile on jõudnud ka professor Jessen Strassburgist. Mõlemad professorid on näidanud oma praktiliste kogemuste põhjal, et laste tervislik seisukord on tunduvalt paranenud hambaravi tagajärjel ja et hambaravi koolides on tõhusaks vahendiks nakkushaiguste ärahoidmisel ning tuberkuloosi vastu võitlemisel.

Niikaua aga, kui puuduvad riiklikud ja seltskondlikud organisatsioonid, mis võitleksid koolinoorsoo hambaravi eest, tuleb panna lastevanematele eriti südamele, et nad hoolitseksid oma laste eest ja laseksid neile osaks saada korrapärasest arstiabi.

Miks jätame hambad hooletusse?

On vana tõde, et me muutume ükskõikseks ohtude suhtes, mis meid ümbritsevad igapäevases elus. Tabav näide sellest on ükskõiksus, millega suhtume oma hammaste lagunemisele ega hooli kuigi palju sellega seoses olevaist haigusist ja kannatusist.

Kuid mängus on veel teisi asjaolusid, millega on seletatav ükskõiksus meie hambaravi vastu.

Esiteks — puudub arusaamine korrast ning puhtusest. Et kultuurinimene peseb iga päev oma nägu ja käsi, see on iseenesest arusaadav. Kuid meie, hambarstid, näeme iga päev haritud ja jõukaid inimesi, kelle hambaaukudes leidub mädanevaid ja haisevaid toidujääneid, või kelle hambaid katab mustusekord.

Meie, hambaarstid, ei suuda sugugi aru saada, kuidas niipalju haritud inimesi võib lasta minna asja nii kaugele, et nende suust hoovab hooletusse jäetud hammaste ebameeldivat lehka. Asjaomased ise ei märka seda muudugi; kui nad aga teaksid, kui vastik on kõnelda inimesega, kelle suust hoovab sellast lehka, hoolitseksid nad kahtlemata suu piinlikema puhtuse ja hambaravi eest.

Siinjuures olgu ühtlasi märgitud, et mitte alati ei peitu halva suuleha allikad otsekohe suus.

Tihti on nina- ja kurgu-, mao- ja sooltehaigused jne. süüdi ses, kui inimese „suu lehkab“. Pealeselle leidub inimesi, kelle veri eristab gaase, mis tunduvad ebameeldivaina. On tehtud teaduslikult kindlaks, et igal inimesel on olemas oma eriline suulõhn, mis võib olla meeldiv või ebameeldiv, s. t. mõjub meie närvidele meeldivalt või ebameeldivalt.

Nii nagu seebi tarvitamist võetakse mõõdupuuks rahva kultuuritaseme määramisel, nii võib ka seda, kuidas hoolitsetakse hammaste eest, võtta mõõdupuuks inimese või kogu rahva kultuuritaseme määramisel.

Teatav kategooria inimesi jätab oma hambad saatuse hoolde seepärast, et ta kardab valusid, mis on seoses hambaraviga. Nende rahustuseks olgu üteldud, et ainult hooletusse jäetud hambad nõuavad kestvaid ravi,

mis on seotud teatavate valudega, kuna väikese õõnsuse plombeerimine võib sündida ühe visiidiga ja valutult.

Inimese hambad.

Esimesed piimahambad ilmuvad lapsel kuuendal kuul ja nimelt esihambad. Teisel eluaastal on lapsel suus juba kõik piimahambad — arvult 20.

Esimesed püsivad hambad ilmuvad kuuendal eluaastal, s. t. 4 esimest suurt purihammast. Nad ei ilmu piimahammaste asemele, vaid piimahammaste kõrvale, tahapoole. Nende varane ilmumine, ja nimelt ajal, mil lal piimahambad pole veel asendatud teiste, püsivate hammastega, on viinud sageli vanemad väärarvamisele, et need on piimahambad ega vääri seepärast tähelepanu. Just need neli hammast tikuvad kõige enam kõdunema.

20 piimahamba vahetamine sünnib 7.—12. euaastal. 12. eluaastal peab lapsel olema suus juba 28 püsivat hammast, millele lisaks ilmuvad 18.—40. eluaastani 4 tarkusehammast. Nii on püsivaid hambaid arvult 32.

Väga sageli küsivad laste vanemad hambaarstilt, kas hammaste liig varane või hiline ilmumine ei kõnele mitte nõrgast kehalisest konstitutsioonist. Sellele küsimusele ei ole teadus suutnud veel lõplikku vastust anda. Kogemused näitavad aga siiski, et vara või hilja ilmuvad hambad ei tarvitse sugugi olla nõrgemad või kalduda kõdunema. Võhikute hulgas on väga laialt levinud arvamine, et piimahammaste ilmumisega käivad kaasas mitmesugused üldised haigused, nagu kõhurikked, närvilised nähtused, krambid jne. Osa nimekaid teadusemehi ja tegev-arste on arvamisel, et hammaste ilmumisega võib tõesti käia kaasas kehalisi ja närvilisi haigusnähtusi. Teine osa on aga vastupidisel arvamisel.

Nagu mitmel pool elus, nii tuleb ka siin tõtt otsida kahe äärmuse vahel. Hammaste ilmumine on puhtfüsioloogiline akt ja normaalseis tingimuses ei tohiks kutsuda esile mingeid haigusnähtusi. Et nõrga tervise ja mittenormaalse lõualuuga lapse juures kerkivad esile raskused hammaste ilmumisel, mis võivad avalduda haigusnähtustena, on täiesti arusaadav.

Kuidas säilitada hambaid?

Nõrkade hammaste ja silmatorkava hammaste kõdunemise puhul kerkib tahtmatult esile küsimus, millega meie patsiendid pöörduvad sageli meie poole: mis tuleb teha, et säilitada hambaid?

Kuna hambad on tihedas seoses üldorganismiga ja on sellest suurel määral mõjutatud, siis peaks võimalik olema mõjutada ka hambaid üldorganismi kaudu. Lühidalt: hammastele tuleks anda aineid, mis neil puuduvad ja mille puudumine põhjustab nende lagunemist. Siia kuuluvad eeskätt lubjasoolad ja vosvorpreparaadid.

Naine, kes saab emaks, peab juba varakult hoolitsema selle eest, et ta lapsel areneksid tugevad hambad. Raseduse ajal peab ta tarvitama oma toiduks rohkesti piima, mune, juustu, rasvu ja taimtoitu.

Kogemused on näidanud, et lastel, kes saavad võrdlemisi kaua rinda, arenevad hambad, mis nii kergesti ei kaldu lagunema.

Rahhiidi alla kannatavaile lastele on otstarbekohane anda juba varakult lubjapreparaate, kuid igal juhul tuleks siin nõu küsida lastearstilt.

Kogemused on aga siiski näidanud, et lubjapreparaatide ja rohkesti lupja sisaldavate toitainete andmine lastele võib mõjutada nende hammaste arenemist ainult kuuenda eluaastani. Hilisemal eluaastail on oluline ikkagi ainult väline hoolitsemine, s. t. hammaste puhtuse eest hoolitsemine ja igasuguste defektide kõrvaldamine õigel ajal. Ainult sel viisil võib kergesti ja kindlasti säilitada hambaid. Kahtlemata on soovitatav tarvitada võimalikult tervet ja kõva toitu, närimine iseenesest juba karastab ja puhastab hambaid. Nii nagu pesemata ja tegevusetu käsi kaldub haigestuma ja jääb kängu, nii kõduneb ka puhastamata ja tegevusetu hammas. Kõvu asju võib aga närida ainult tervete hammastega, sellepärast tuleb juba tervete hammaste huvides hoolitseda selle eest, et kõik vigased hambad ravitaks.

Hammaste säilitamise huvides tuleb pidada kinni neljast peamäärusest:

- 1) Iga päev kaks kuni kolm korda puhastada hambaid.
- 2) Närida aegamööda kõva toitu.
- 3) Kaks korda aastas lasta hambaarsti hambad järele vaadata.
- 4) Iga vigastatud hammas tuleb otsekohe plombeerida või, kui see osutub võimatuks, tõmmata välja.

Hammaste ehitus.

Hammaste ehituse kohta olgu üteldud siin ainult paar sõna.

Hamba osad on hambakroon, mis ulatub välja igemest, ja üks või enam hambajuurt, mis asetsevad igemes.

Kroon on väga kõva ainega — hambaemaliga — kaetud. Juur on moodustatud nõndanimetatud tsemendist. Nende kahe kihi all asetseb peamassina hambaluu.

Peaaine, millest koosneb hammas, on anorgaaniline — lubi — (90%), umbes 10% hamba koosseisust moodustavad orgaanilised ained, — kudede kiud.

Hambakrooni keskel leidub nõgu, mis suubub kanalina juure juure ja lõpeb avausega juure otsas.

Sellesse avauseesse lähevad lõualuust väljuvad hambanärvi kiud ja väga peened veresooned, mis kannavad tuntud nimetust — hambanärv. Selle organi ülesanne on tuua hambale toitu tema arenemise ajal. Hamba juur on kaetud väga õhukese kilega, mis saadab oma kiud lõualuusse.

Hammaste ülesanne.

Hammaste ülesanne on:

- 1) Närida peeneks toitu, et ta oleks seeditav.
- 2) Kõnehäälivate õige kujundamine.
- 3) Sülje hoidmine suus.
- 4) Õhuvooluse reguleerimine hingamisel.
- 5) Harmoonilis-esteetilise ilme andmine näole.

Hambahaigused.

Kõige sagedamini esinev hambahaigus on hamba-kõdunemine (caries). See tekib enamasti kõva hambamassi lubja lahustuse tagajärjel hapete mõjul. Hammastel ja hambavahedes asetsev kõntsakord ja toidujäänused kutsuvad esile käärimisprotsesse, mis põhjustavad happe tekkimise. On arusaadav, et normaalse asendiga ja tugeva emailiga hambad kannatavad vähem hapete mõjul. Ka maost suhu kerkivad happed (maoja sooltehaiguste puhul) avaldavad hambamassile hävitavat mõju. Samuti avaldab kahjulikku mõju hamastele pikaajaline hapu puuvilja söömine. Sellesse lubjast paljastatud hambamassi tungivad nüüd pisilased ja hävitavad ta lõplikult. Seega on siis tekkinud hambasse auk, mis aegajalt suurenedes peagi ulatub hambanärvini. Selle tagajärjel tekib hambanärvi põletik, mis on väga laialdaselt tuntud hambavalu põhjustajana.

Hambakude on ainuke kude kehas, mis, kui ta juba kord on vigastatud, ei regenereeru, vaid läheb paratamatult vastu hävimisele. Me teame, et suured lahtised haavad kasvavad looduse tervendava mõju kaasabil jälle kinni, auk hambas aga mitte kunagi. Teatavil juhtudel võib lagunemisprotsess jääda peatuma, kuid auk hambas jääb püsima. Just seepärast peab kunstlik abi siin aitama. Ajajooksul hakkab hambanärv mädanema ning sellele järgneb kergesti sageli esinev hambahaigus: juurekile põletik. Viimase kutsuvad esile pisilased, mis mädanenud hambanärvist satuvad juurekillesse.

See haigus on hädaohtlikemaid, kuna ta kandub kergesti üle lõualuule ja kutsub siin esile mädanemisprotsessi. Et nimetatud haigus võib lõppeda surmaga, on üldiselt tuntud tõsiasi.

Me nägime nii siis, et hammaste hävimine algab lubja lahustumisega hapete mõjul, ja et pisilased pehmenenud hambamassi kaudu edasi tungivad, jõudes hambaüdisse (hambanärvi) ja hiljem juurekillesse. Selle tagajärjel tekib alguses hambanärvi ja hiljem juurekile põletik kõigi tuntud valudega ja halbade tagajärgedega.

Hamba lagunemistempo oleneb muidugi hamba

asendist ja tema massi kõvadusest. Mitte viltu seisvad ja hästi lubjastunud hambad avaldavad suuremat vastupanu.

Üldiselt on pandud tähele, et hammaste kiire lagunemine sünnib 14. ja 17. eluaasta vahel, millal laps palju kasvab. Seepärast peaks neil eluaastail toimuma hambaarstlik järelevaatatus kaks kuni kolm korda aastas.

Huvitav ning mahukas osa hammaste reguleerimise ja mitmekesisemate igemete, suu ilanaha ja lõualuu haigestumiste jne. alal ei sobi ulatuselt käesoleva brošüüri piiridesse.

Tahaksin siinjuures juhtida tähelepanu ainult mõnele üksikule nähtusele.

Hammaste reguleerimise sihiks ei ole ainult esteetilise ilme andmine näole, vaid hambaridade korrapärane sulgemine, mille tagajärjel närimine sünnib õigel kujul ning on teostatav õige hingamine ja kõnehäälikute õige kujundamine.

Mis mitmesugustesse igemete ja suu ilanaha haigestusse puutub, on tõsiasi, et nad ainult üksikutel juhtudel põhjenevad konstitutsionaalsel alusel ja on kutsutud esile ainetevahetushaiguste (Anaemie, Diabetes) või sisesekreetsiooni rikete (Basedov) kaudu.

Enamasti tekivad nad ebapuhta ja hooletusse jäetud hammastiku tagajärjel. Normaalse hambaasendi ja hoolitsetud hammaste puhul ei ole igemete põletiku tekkimine peagu kunagi võimalik.

Mitmesugused mürkained ja gaasid, mis kas terapeutiliseks otstarbeks või kutsetegevusel organismi satuvad, kutsuvad esile väga raskeid igemete ja kogu suu ilanaha haigestumisi. Tähelepanuäratavalt esineb nimetatud haigestumine peagu eranditult hoolitsemata ja ebapuhtas suus. Seepärast on tingimata tarviline hambaid hoida korras elavhõbedaga ravimiste puhul. Sama nõue on maksev ka tööliste kohta kutsealadel, kus on kokkupuutumist mürkainete ja gaasidega (tina- ja elavhõbedatöölised).

Et ära hoida igemete põletikku, peavad kõik vigased hambad olema plombeeritud ja mädanevad hamba juured suust kõrvaldatud, pealeselle peab puhastatama hambad hambakivist.

A
14801
20717428

hambd hambdialist...
inured suut kõrviladud, pealeselle peab puhastama
sed hambad võtma plomberlud ja mähkuvad hambad
Et ära hoida igemete põletikku, peavad kõik viiga-
hõbedatõhised).
kõldepunktmist mürkainete ja gaasidega (tina- ja elva-
dõne on märkev ka tõhista kohta kutselad, kus on
põhja ja võtma elavhõbedaga ravimiste puhul. Sama
epididias suus. Seepeast on tingimata tarvitamine ham-
metatud hambestamine peagu eranditult hoolitsenata ja
lühema hõbedatõhised. Vähelpeanuvahel ei esine ni-
tavad, kutsuvad esile väga raskesti igemete ja kõrvu pu-
pentihaaks otstarbekas või kutsutõrvusel organismi sa-
Mitmesugused mürkained ja gaasid, mis kas tein-
tekinine peagu kuuajal võimalik.
ja hoolitsenud hammaste puhul ei ole igemete põletiku-
tud hammastel tagajärjel. Normaalne hambasendi-
Eramasti lehvivad nad epodita ja hoolitsenud jäe-
tes) või stasekristallide rikete (Bosehovi) kaudu.
kutsuvad esile ainevahetushäirete (Arantise, Dab-
kutsudel põhinevad kaitsemeetodid alusel ja on
gustasse pöördub, on tõstat, et nad ainult võimalikel
võivad. Mis mitmesugustes igemete ja suu limaskesta häi-
kute õige kujundamine.